

GELİŞTİREN ANNE-BABA

—

DOĞAN CÜCELOĞLU

KRONİK KİTAP: 247

Psikoloji: 1

YAYIN YÖNETMENİ

Adem Koçal

EDİTÖR

Tuğçe İnceoğlu

KAPAK TASARIMI

Kutan Ural

MİZANPAJ

Kronik Kitap

1-39. Baskı, Remzi Kitabevi
40. Baskı, Kasım 2021, İstanbul,
Kronik Kitap

ISBN

978-625-7631-53-2

KRONİK KİTAP

Şakayıklı Sk. №8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkkitap.com

*Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 49639*

www.kronikkkitap.com

f t i kronikkkitap

BASKI VE CİLT

Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI

Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları
Kronik Yayıncılık A.Ş.'ye aittir. Tanıtım amacıyla
yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir şekilde
kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

DOĞAN CÜCELOĞLU

“ANNE-BABA OLARAK
ÇOCUĞUNUZUN EN GÜÇLÜ
TANIĞI OLDUĞUNUZUN
FARKINDA MISINIZ?”

Geliştiren
Anne-Baba

DOĞAN CÜCELOĞLU

On bir çocuklu bir ailenin, on birinci çocuğu olarak Silifke’de dünyaya geldi. On yaşındayken annesini kaybeden Cüceloğlu, ortaokulu Silifke’de bitirdikten sonra, subay ağabeylerinin desteğiyle, önce Ankara Atatürk Lisesi’nde ve ardından Kırklareli Lisesi’nde lise öğrenimini tamamladı. Ankara Atatürk Lisesi’ndeki edebiyat öğretmeni Cahit Okurer’in teşvikiyle mühendislikten vazgeçip bilime yöneldi ve psikoloji okumaya karar verdi. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nden mezun olduktan sonra ABD’de, Illinois Üniversitesi’nde Bilişsel Psikoloji (algılama, düşünme, iletişim) alanında doktorasını yaptı. Türkiye’ye döndükten sonra İstanbul, Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde öğretim üyeliği görevlerinde bulunan Cüceloğlu, Fulbright Bursu’yla Berkeley’deki Kaliforniya Üniversitesi’nde ziyaretçi öğretim görevlisi olarak bir yıl boyunca çalışmalarda bulundu. Daha sonra 1980-1996 arasında Kaliforniya Eyalet Üniversitesi, Fullerton’da görev yapan Cüceloğlu’nun Türkçe ve İngilizce dillerinde kırkı aşkın bilimsel makalesi yayımlanmıştır. 1996-2021 arasında Türkiye’de üniversite öğrencilerine, öğretmenlere, anne babalara ve yöneticilere yönelik çok sayıda seminer, konferans ve atölye çalışmaları yapmıştır. Hayatı boyunca eserlerini Türkçe olarak yayımlamaya özen gösteren Cüceloğlu, Türk insanının düşünce, duygu ve davranışlarını bilimsel psikoloji kavramları içinde inceleyen kitaplar kaleme aldı. 16 Şubat 2021’de, 83 yaşında yaşama veda etti.

*Ellerinden
gelenin en iyisini
yapmaya gayret eden
anne ve babalar...*

*Sizler gerçek
kahramanlarsınız.*

İçindekiler

Sunuş	9
Teşekkür	11
Başlarken	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
Kucağımda Tuttuğum Bu Çocuk Özünde Nasıl Biri?	15
İKİNCİ BÖLÜM	
Niyetim Ne? Çocuğumdan Beklentilerimin Farkında mıyım?	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Anne-Baba Olarak Ben Kimim?	51
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Anne-Baba Olarak Neleri Bilmeli, Nelerin Farkında Olmalıyım?	99
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Aile Toplantıları ve Ailede Yaşayan Değerler	149
Bitirirken	171
Notlar	173
Kitaptaki Bazı Kavramlarla İlgili Daha Ayrıntılı Okuma İçin	175
Kaynakça	183

Sunuş

DEĞERLİ ANNE BABALAR,

Gönlüm bu satırları canım Doğan yazsın isterdi. Sizler de öyle olsun isterdiniz. Şu an, ürettikleri ve yaşattıklarıyla hep bizimle olmaya devam edeceğine inanmak, bir nebze de olsa ferahlık ve kıvanç veriyor.

Sevgili Doğan'ın yaşam amacı netti ve tüm eylemlerine yansımıştı: “Çocuklarımızın çocukluklarını doya doya yaşamalarına ve olabilecekleri en iyi insan olmalarına katkıda bulunmak.” Buna birlikte geçirdiğimiz zamanın her anında şahittim ve geride bıraktıklarına hala şahidim.

Ve sizler, “İşini ciddiye alan, niyetinin saflığı içinde elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan anne-babalara hayranım; onlar benim kahramanlarım” diyen sevgili Doğan'ın kahramanlarısınız.

Doğan kitaplarının yeni bir tasarımıyla yayımlanmasını çok istiyordu. Beklenmedik kaybının ardından bu dileğini ailesi ve ekibi olarak gerçekleştirme görevi bize düştü. Diliyoruz ki Kronik Kitap ekibinin -Adem Koçal, Cüneyt Dalgakıran, Tuğçe İncoğlu başta olmak üzere- çok içimize sinen yeni tasarımı ve baskısıyla *Geliştiren Anne-Baba* kitabı mümkün olduğu kadar çok sayıda, elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan anne-babaya ulaşır. Kitabı

okuyan anne-babalar çocuklarımıza 6 varoluş boyutunu doya doya yaşatırlar. O çocuklar, gönülleri doymuş yetişkinler olarak, bir yandan kendi yaşamlarını dolu dolu yaşarken, bir yandan da “ben”ini daha aşmış, Doğan’ın hep altını çizdiği “biz” duygusuna ulaşmış, yargılamadan anlamaya çalışan insanlardan oluşan, daha güven içinde bir toplum meydana getirirler.

Selam ve sevgilerimle,

Yıldız Hacıevliyagil Cüceloğlu

Teşekkür

BU KİTABIN OLUŞMASINDA, yazılmasında ve son şeklini almasında birçok insanın emeği var.

Öncelikle, yerli ve yabancı yüzlerce araştırmacının, düşünürün, yazarın eserlerinden yararlandım. Bu araştırmacı ve yazarlara teşekkür duygusu içindeyim (Onların eserlerini kaynaklarda listeledim).

Kitabın oluşması yıllar aldı. Eşim Yıldız bu kitabı yazmamı en az on yıldır ısrarla söylüyordu. Ve bu on yıl içinde çevremde birçok değerli insanla kitapta yer alan kavramlar üstüne zaman zaman sohbet ettim. Bu konuda Yıldız'a, İhsan Özen'e, Nurdoğan Arkış'a, Polat Doğru ve Yavuz Durmuş'a teşekkür borçluyum. Ayrıca seminerlerime katılarak ya da yazarak soru soran ve öykülerini paylaşan değerli okurlarıma da teşekkür ediyorum.

Gümüldür'de Ege Denizi'nin kıyısında bana evlerini açan değerli insanlar Tülin ve Adil Hacıevliyagil'e özel bir teşekkür borcum var. Umarım daha nice kitaplarda kendilerine teşekkür etme olanağı bulurum.

Kitabın ilk müsveddesini gözden geçiren ve bana geribildirimde bulunan, aşağıda isimlerini verdiğim dostlara teşekkür ediyorum; her birinin katkısı farklı ve önemli oldu: Emre Pekçetinkaya, Ercan Yıldız, Gizem Çil, Işıl Tokcan, Lokman Ayva, Mustafa Şahin,

Mustafa Yalçın, Nimet Mertan, Ramazan Bozkurt, Şerafettin Can Polat, Şermin Çarkacı, Umay Divi.

Kitabın müsveddelerinin tekrar tekrar yazılmasında güler yüzeyle bana hizmet veren değerli sekreterim Berna Azamak'a da teşekkür borçluyum.

Yıldız Gül Hacıevliyagil Cüceloğlu'nun yeri farklı ve kendisi her kitapta özel bir teşekkürü hak ediyor. Ben bu kitabı yazarken Yıldız da kendi kitabı üzerinde çalışıyordu. Zaman ayırdı, ilk müsveddeyi ve daha sonraki müsveddeleri titizlikle gözden geçirdi. Yaptığı katkılardan dolayı okurlarım adına kendisine içten teşekkür ediyorum.

Remzi Kitabevi önemli, tarihi anlamı olan ciddi bir kuruluş. Ben bunun farkındayım ve Cumhuriyet ile neredeyse aynı yaşta olan bu kuruluşa saygı duyuyorum. Aynı zamanda bana bir aile gibi geliyor. Değerli insan, dostum Ömer Erduran'ın hem kapak çizimi hem de editörlük dokunuşları kendine özgü ve yeri doldurulamaz. Bu kitapta bir şansım daha oldu; sevgili Remzi Kitabevi'nin deneyimli yöneticisi Erol Erduran'dan rica ettim; o da kitabı gözden geçirmeyi kabul etti. Her ikisine de içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Remzi Kitabevi'nde her zaman destek gördüğüm Fevzi Kılınçarslan'a ve Öner Ciravoğlu'na dostlukları, kitabı daha okunur hale getiren Nezahat Arslan Palabıyık'a dokunuşları için teşekkür borçluyum.

Sık sık belirttiğim gibi anne-baba olmak dünyanın en sorumluluk isteyen işi. Umarım bu kitap onlara yardımcı olur.

Doğan Cüceloğlu

Başlarken

HER ÜLKEDE ANNE ve babalık zor, ama değişim içinde olan ülkemde daha da zor. Bir düşünün: Nesiller boyu korku kültürü içinde mayalandık. “Güç”ten başka hiçbir değer tanımayan korku kültüründe çocuk terbiyesi utandırmaya ve dayağa dayanır. Böyle bir çocuk terbiyesi ya “arsız” ya da “pısırık” insan yetiştirir. Yiğit anne ve babalar görüyorum; önceki nesilden içlerine yerleşmiş korku kültürü kalıplarının farkına varıp, onlardan kurtulmaya ve yeni bakış tarzları kazanmaya çalışıyorlar; bilinçli bir mücadele vererek, onur eşitliğine inanan sağlıklı bir insan yetiştirmek istiyorlar. Onları alkışlıyorum.

Buna karşın, içinde yetiştikleri korku kültürünün kalıplarının farkında olmayan, insanı bir araç olarak gören, çocuklarına olduğu kadar kendilerine de saygı duymayan anne-babaları görünce içim acıyor. Kucaklarındaki o muhteşem varlıkların hayatlarını bilmeden mahvetmelerini görmeye dayanamıyorum.

Sabırsızım çünkü anne-babaların kucaklarında tuttıkları sadece kendi çocukları değil, aynı zamanda benim ülkemın geleceği. Bu çocuklar, Türkiye’nin çağdaş uygar bir ülke olmasının anahtarı.

Kitabı bu inançla yazdım. Çağdaş uygar bir aile olmadan çağdaş uygar bir ülke olunamaz; mümkün değil.

Ve Türkiye'nin oluşturacağı çağdaş uygarlığın, bireysellikte aşırılığa giden kapitalist sistem içinde yalnızlaşmış Batı insanına sağlıklı bir alternatif getirebileceğine inanıyorum.

Çocuklarımızın olabileceklerinin en iyisi olarak yetişmeleri bir ekip işidir ve bu ekibin en önemli üyeleri anne-baba ve öğretmenlerdir. Bir toplumun uygarlığı, çocuklarına gösterdiği sorumluluk duygusunda kendini gösterir.

Çocuklarımızın bir an önce sağlıklı ve özgür bir aile ortamına kavuşması dileğiyle, bu kitabı anne ve baba olma cesareti gösterenlere adıyorum. Bundan daha kutsal bir uğraşı düşünemiyorum.

Kitapla İlgili Birkaç Not

AKADEMİK BİR KİTAP havası vermemek için kitap içine bilimsel araştırma kaynaklarını serpiştirmedim. Kitabın sonunda bilimsel araştırmaları da kapsayan geniş bir kaynakça yer alıyor.

Tanımladığım kavramların bazılarının altyapıları daha önce yazdığım kitaplarda bulunduğu için özet olarak içeriklerini sonda verdim.

B Ö L Ü M

1

Kucağımda Tuttuğum
Bu Çocuk Özünde Nasıl Biri?

ÇOCUĞUNU İLK KUÇAĞINA aldığı anda; dalga dalga gelen sevinç, heyecan, telaş, kaygı ve sorumluluk duygularının arasında, her anne-babanın kafasından şöyle bir soru geçer: “Kucağımda tuttuğum bu küçük insan özünde nasıl biri?”

Haydi, kucağınızda tuttuğunuz bu küçük insanı biraz yakından tanımaya çalışalım.

Önemsenecek Muhteşem Bir Potansiyel

*Çocukların masumca soruları
felsefenin, bilimin ve sanatın kaynağıdır.*

KUCAĞINIZDA TUTTUĞUNUZ, MUHTEŞEM bir insan potansiyelidir. Bu muhteşem potansiyele bir göz atalım. Sinir sisteminde 124 milyar nöron (sinir hücresi) vardır. Zaman içinde, kişinin deneyimlerine paralel olarak, bu nöronlar kendi aralarında sinaps adı verilen bağlantılar geliştirirler. Sinapslar belleğin ve öğrenmenin olduğu yerlerdir. İnsanın sinir sisteminde 10^{24} (on üstü yirmi dört), yani trilyonlarca sinaps bulunduğu hesaplanmaktadır. Bilgisayar terminolojisiyle ifade edecek olursak, nöron ve sinaps sayısı *donanım* (*hardware*) olarak tanımlanabilir. Bu demektir ki çocuk hemen hemen sınırsız denebilecek bir belleme ve anımsama potansiyeli ile donanmış olarak doğar.

Çocuk sadece donanım ile gelmez, doğuştan bir *yazılıma* da (*software*) sahiptir. Kısaca bir bakalım:

Her çocuk merak güdüsüyle doğmuştur; merak etmemek elinde değildir. Doğuştan getirdiği bir temel komut ona, “Belirsizlikten rahatsız olacaksın, anlamlı hale getirmek için elinden geleni yapacaksın,” der.

Çocuk merak ederek öğrendiği şeyleri birbiriyle ilişki içine sokmak zorunluluğunu hisseder. Doğuştan getirdiği yazılım ona, “Öğrendiğin şeyler arasında ilişki kur,” demektedir.

Yaşam deneyimleri ve ilişki kurduğu şeylerin sayısı arttıkça içsel yazılımı ona, “Üst düzey ilişkiler kur, kapsayıcı bütünsel sistemler geliştir,” der. Böylece zaman içinde sadece “ev” değil, “komşu”, “mahalle”, “semt”, “kasaba”, “kent” ve “bölge” gibi bilişsel birimler oluşur.

Çocuk öğrendikçe, anladıkça ve sorgulamaya başlayıp daha büyük sistemler kurmaya başladıkça *üstesinden gelinecek yeni yaşam deneyimleri* aramaya başlar. Yaşamın belirli bir alanını kavrayıp anladıktan sonra, o alana komşu olan ve henüz açıklığa kavuşmamış başka bir deneyim alanını sorgulamaya, didiklemeye başlar ve orada da bir sistem geliştirerek bütünselliğe ulaşmaya çalışır.

Ünlü filozof Thomas Hobbes şöyle bir gözlemde bulunmuştur; “Gördüğü şeylerin sebeplerini araştırmak insanoğlunun doğasına özgüdür. Bazıları daha çok araştırır, bazıları daha az; ama herkes kendi iyi ya da kötü kaderlerinin sebeplerini araştırarak

kadar meraklıdır.” Bazı aileler, bazı toplumlar çocuğun araştırmacı yönüne değer verir, geliştirmek ister; bazı aileler ve toplumlar ise bu yönün gelişmesinden korkar ve engellemeye çalışır. Bu iki farklı tutum zamanla farklı toplumlar oluşturur.

Her bir çocuk doğuştan potansiyel bir filozof, sanatçı ve bilim insanı adayıdır.

Albert Einstein, “Önemli olan sorgulamaktan vazgeçmemektir,” demiştir. Ve çocuk, aklının özgürlüğüne saygı duyulan bir ortamda büyüyorsa, sorgulamaktan hiç vazgeçmez; sürekli sormaya, sorunu didiklemeye devam eder. Ve daha da önemlisi sorup didiklemekten, araştırmaktan, keşfetmekten zevk alır. Keşfetmek, bir çocuğun en çok zevk aldığı şeydir.

Yukarıda anlattığım donanım ve yazılımla doğan her bir çocuk doğuştan potansiyel bir filozof, sanatçı ve bilim insanı adayıdır. Bu donanım ve yazılımların farkında olmak ve çocuğa bunları kullanma olanağı sağlamak, çocuğun gelişimi açısından son derece önemlidir.

Kucağınızdaki çocuğa baktığınızda onun böyle bir potansiyele sahip biri olduğunu görmek sizin için önemli mi? Önemliyse, çocuğunuz toprağını ve iklimini sevmiş gür bir ağaç gibi gelişir.

Akatlar'da Zeytinoğlu Caddesi'nde yürüyorum. Önümde, bir büyükanne ve elinden tuttuğu iki buçuk yaşlarındaki kız torunu ilerliyor. Büyükanne acelesi olmalı; tamamen yürümeye odaklanmış, adımlarını ulaşmak istediği yere bir an önce varmak için atıyor. Çocuk ise çevresindeki her şeyle ilgileniyor. Gürültülü bir motosiklet geçti; çocuk durdu ve o gözden kayboluncaya kadar arkasından baktı. Biraz ileride çimenin üzerine uzanmış köpeği fark etti; kendi kendine bir şeyler söyledi, büyükanneye bakarak tekrar etti. Büyükanne ise hiç oralı olmadan onu çekiştirip yürümeye devam etti. Birkaç adım attı, bir karga “gak gak” diyerek ağaçtan uçtu, başka bir ağaca kondu. Çocuk kargaya baktı, ağaca baktı ve sonra büyükanneye dönüp bir şeyler söyledi. Büyükanne çocuğun dünyasının farkında bile değildi; o yürümeye devam etmek istiyordu.

Büyükler bilen insanlar,
küçükler ise öğrenen.
Çocukların dünyayı
keşfetmesine ilgi duyan
ve onlara bu fırsatı veren
bir ortam, çocuklar
için en sağlıklı gelişim
ortamıdır.

Büyükler bilen insanlar, küçükler ise öğrenen. Çocukların dünyayı keşfetmesine ilgi duyan ve onlara bu fırsatı veren bir ortam, çocuklar için en sağlıklı gelişim ortamıdır.

Yargılamadan, Ötekileştirmeden Olduğu Gibi Kabul Edilecek Bir Küçük İnsan

Çocuk hakları, insan haklarıdır.

KUCAĞINIZDA TUTTUĞUNUZ ÇOCUK, muhteşem potansiyele sahip bir bireydir. Ve bu küçük insan doğumundan itibaren altı saat içinde iki sorunun cevabını hisleriyle, sezgileriyle izlemeye başlar.

- Olduğum gibi kabul edilip seviliyor muyum?
- Güvende miyim?

Bebek sizin beklentilerinizden farklı doğmuş olabilir. Doğup büyüdüğüm kasabada, kız çocuğu doğuran eşlerine küsen erkekleri hatırlıyorum. Böyle bir tavır besleyen cehalet toplumumuzda şimdi hangi yörelerde ne kadar geçerli bilmiyorum, ama bildiğim şu ki bebek bu tavır hisseder ve etkilenir.

Dil bilmeyen bir yavrunun kabul edilip edilmediğini, güvende olup olmadığını nereden bileceğini, nasıl anlayacağını sorgulayabilirsiniz. Bu konuda, son yirmi yıldır çok sayıda araştırma göstermektedir ki yeni doğmuş çocuk, sesinin tonundan, tınısından, onu kucaklayışından annesinin babasının duygularını hisseder.

Gönlünde seven ile sadece dilinde seven arasındaki farkı bebek “bilir.” Nasıl bildiğini bilmez ama sezgileriyle bilir, böyle bir yetenekle doğar. Onu aldatmanız mümkün değildir. Meme emerken annesinin gözünün içine bakar. Onu emziren annenin gözünde sevgi, şefkat, huzur mu, yoksa gerginlik, kaygı, öfke mi olduğunu çocuk hisseder.